

ВІДМІННОСТІ ТАЙВАНСЬКОГО ГОЮЙ ТА КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ПУТУНХУА: ЛЕКСИКО-ФОНЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Розкрито культурно-історичні передумови виникнення відмінностей між путунхуа та гоюй. Висвітлено основні чинники, що сприяли формуванню гоюй на Тайвані, та проаналізовано основні відмінності в фонетиці та лексиці між путунхуа та гоюй. Аргументовано вплив сленгу та неологізмів в гоюй на путунхуа.

Ключові слова: путунхуа, гоюй, запозичення, неологізми, діалект, еризація, африкати, фрикативні, семантична калька.

Сучасні процеси глобалізації і стрімкий розвиток КНР на світовому ринку товарів та послуг вплинули на тенденції освітнього простору України. Саме тому зростаючий інтерес до вивчення китайської мови зумовлює поглиблення дослідження різних аспектів мови. Сучасна нормативна китайська мова, або путунхуа 普通话 розвивається та змінюється, поглинаючи впливи як західного світу, так і запозичання всередині китайської мовної групи.

Проблематика цього дослідження полягає в аналізі тайванського варіанту китайської мови, що має певні відмінності на лексико-фонетичному рівні, але не настільки значні, щоб стати самостійним діалектом. У зв'язку з тим, що Тайвань, завдяки швидкому економічному розвитку та підвищеному рівню життя порівняно з континентальним Китаєм, часто диктує свої правила в культурному та мовному розвитку зокрема, виникає все більша потреба вивчати й аналізувати тайванську лексику, що в останні десятиліття впливає на поповнення китайської мови діалектизмами та неологізмами. У процесі дослідження використовувалися метод синхронного аналізу лексики китайської мови, а також метод фонетично-семантичного опису й аналізу іншомовних запозичень у сучасній китайській мові.

Тайванський варіант китайської мови базується на фонології та граматиці нормативної китайської мови. Суттєво відрізняється система запису ієрогліфічних знаків, адже на Тайвані використовують традиційні ієрогліфи в складному написанні, ті що використовувалися до реформи спрощення ієрогліфів. Тайванці називають китайську мову гоюй 国語, що відрізняється за назвою від прийнятого варіанту путунхуа 普通话, тобто "нормативна китайська мова" в Китаї.

Мета цієї статті – визначити та класифікувати основні мовні відмінності. Мета зумовлює вирішення наступних завдань: прослідкувати етапи розвитку китайської мови на Тайвані, визначити причини появи мовних відмінностей, порівняти лексичні та фонетичні особливості із варіантами нормативної китайської мови.

Китайська мова, що сформувалася на Тайвані під впливом різних країн та історичних подій, почала свій розвиток з утворенням Китайської республіки у 1945 році, саме тоді китайська мова стала державною мовою [2, с. 90]. Населення, що мешкає на острові Тайвань, включає аборигенів, нацменшини, що прибули з континентального Китаю, та китайців або представників найбільшої китайської національності хань. Найбільший вплив на розвиток гоюй має південно-фудзянський діалект або діалект хокло [5, с. 15], який є рідною мовою 70% населення Тайваню, а також діалект хакка [1, с. 3], на якому розмовляє близько 15% населення. Окрім того, в гоюй є також присутність впливу мов аборигенів та японської мови, що зумовлено періодом керування Японією з 1895 р. по 1945 р., коли офіційною мовою була японська.

Складні віхи історії Тайваню зумовили появу місцевого варіанту китайської мови, що поєднував у собі ознаки різних діалектних груп. Значною мірою ми можемо прослідкувати фонетичні особливості гоюй, відмінні від нормативного пекінського діалекту, що проявляються в заміні фонетичного тону, чи зміні голосного звука: (液体) рідина – вживання в путунхуа *yèi*, вживання в гоюй *yiti*; 和 сполучник "і" – вживання в путунхуа *hé*, вживання в гоюй *hàn*; 包括 (包括) включаючи – вживання в путунхуа *bāokuò*, вживання в гоюй *bāoguā*, *bāokuò*.

Також можна виділити наступні особливості фонетичної системи гоюй:

1. Ретрофлексні звуки, або звуки, при їх утворенні яких язик торкається піднебіння не верхньою своєю частиною, а нижньою; це такі звуки як: ч, ж, ш, г і відрізняються від путунхуа тим, що вимовляються більше як альвеоло- піднебінні африкати і фрикативні [11, с. 107]. За визначенням африката як зімкнуто-щільного приголосного звука, що утворюється сполученням змичного приголосного з фрикативним приголосним того ж місця утворення, наприклад: [ц], [ч], [дж], [дз] [4, с. 7]; фрикативний звук – це щільний

приголосний звук, який утворюється в результаті тертя повітря у вузькому проході між зближеними органами мовлення, наприклад: [с], [з], [ш], [ж], [ф], [х] [4, с. 23].

2. Явище еризації – наявність звуку "р" в кінці слова після голосної, властиве пекінському діалекту, майже відсутнє у гоюй [10, с. 30].

3. Склади, що записується фонетичною транскрипцією піньїнь після приголосних В, Ф, М, Р, вимовляються як [ʊŋ] у всіх тонах [11, с. 184].

4. Легкий тон з'являється рідко.

5. Заміна звуків, яка також притаманна південним регіонам Китаю: f стає hu (fan → huan 反 → 缓); qí може стати kǐ; -ie, ye стає eǐ (tie → teǐ); chǐ стає tu (chǐ → tu); ch стає c- (chuan → cuan 传 → 攢); r стає l- or [z] (ren → len); zh-, zhi стає s-, si (shuo → suo 说→缩); yu стає yǐ (yue → ye 月 → 夜); дифтонги eǐ та ou перетворюються на монотонги [e] та [o] відповідно [11, с. 184].

Лексичний склад гоюй теж набув суттєвих відмінностей у порівнянні з путунхуа. Основні розбіжності полягають у різному вживанні термінів, запозичень, ідіом, і в появі слів, притаманних певній місцевості проживання. Це, головним чином, зумовлено втратою зв'язків між континентальним Китаєм та Тайванем в період китайської громадянської війни, що тривала з 1927 по 1950 роки. Тому багато позначень і термінів було винайдено знову і мало вже значні відмінності від прийнятих варіантів у путунхуа. Водночас з'явилося багато запозичень із японської мови, що пояснюється територіальною близькістю Тайваню від острова Окінава та пануванням Японії на території Тайваню в першій половині ХХ століття.

Лексичні відмінності в гоюй та путунхуа можна класифікувати за такими напрямками:

1) запозичення 外来词 [3, с. 143]:

а) англомовні запозичення;

б) японські запозичення;

2) терміни 术语 [3, с. 164], відмінності вживання термінології: технічні терміни, суспільно-політичні терміни;

3) діалектизми 方言语词 [3, с. 142]:

а) лексика з діалекту хокло;

б) етимологічна лексика, тобто вживання слів, властивих лише для населення, що проживає на Тайвані;

4) неологізми 新词语 [3, с. 150].

Аналізуючи лексичні відмінності, варто сказати, що деякі слова мають різне значення на Тайвані і в Китаї, що може спричинити непорозуміння між комунікантами. Але частіше ті самі лексичні одиниці мають подвійне вживання, тому розуміння, як правило, відбувається. Наприклад: 土豆 *tǔ dòu* арахіс (значення на Тайвані) / картопля (значення в Китаї); 出租车 *chū zū chē* машина для оренди (значення на Тайвані) / таксі (значення в Китаї); 爱人 *ài rén* кохана (неодружена) людина (значення на Тайвані) / дружина або чоловік (значення в Китаї). Основний лексичний фонд зрозумілий мовцям з різних сторін, але на Тайвані віддають перевагу іншому вживанню певних слів. Наведемо наступні приклади: помідор – вживання в путунхуа 番茄 *fān qié*, вживання в гоюй 西红柿 *xī hóng shì*; велосипед – вживання в путунхуа 脚踏车 *jiǎotàchē*, вживання в гоюй 自行车 *zìxíngchē*, ананс – вживання в путунхуа 菠萝 *bōluó*, вживання в гоюй 凤梨 *fènglí*.

Оскільки китайська мова відноситься до типу ізолюючих мов [2, с. 11-12], тобто таких, що користуються коренями та словами, не утворюючи складних сполучень з суфіксами і префіксами, тому китайська мова не здатна точно передавати звучання іноземного слова, а отже, для того самого іноземного терміну може існувати декілька варіантів перекладу. У випадку з путунхуа та гоюй це явище досить типове, адже при утворенні слова-запозичення могли використовуватися різні ієрогліфи та методи транслітерації як фонетичної, так і семантичної, часом навіть кількість ієрогліфів могла бути різною. Наприклад, прізвище американського президента Обама перекладається на путунхуа, як 奥巴马 *Àobāmǎ* і 欧巴马 *Ōubāmǎ* – на гоюй. Слово англійського походження "матч" перекладається, як (麻吉 *máji*), і означає змагання людей один з одним. Цей термін став популярним також і в континентальному Китаї. Англійське слово "гамбургер" було теж запозичене китайськомовним суспільством. На Тайвані віддають перевагу використанню варіанту 汉堡 (*hànbǎo*), в той час як у континентальному Китаї використовується термін 汉堡包 (*hànbǎobāo*).

Також в гоюй є багато запозичень із діалекту хокло. Наприклад, дідусь та бабуся, зазвичай, називаються "阿公 *agōng*" та "阿妈 *amà*", в той час як в путунхуа це – 爷爷 *yéye* (дідусь по батьковій лінії), 外公 *wàigōng* (дідусь по маминій лінії), 奶奶 *nǎinai* (бабуся по батьковій лінії) and 外婆 *wàipó* (бабуся по маминій лінії). Страви тайванської кухні, зазвичай, мають назву на діалекті хокло, наприклад: 剉冰 *chhoah-*

peng (подрібнений фруктовий лід із шматочками свіжих фруктів), 麻薯 mǎ-chī (тістечка з клейкого рису), 蚵仔煎 ô-á-chian (омлет з устриць).

Досить поширеним видом формування китайської лексики є поповнення японськими запозиченнями, яких особливо багато в гоюй, що пов'язано з тривалим пануванням японської мови як державної на Тайвані в період японського керування. Японські запозичення також передаються ієрогліфами і частина їх базується на японській абетці канджі, тому такі слова схожі за вимовою в японській мові: "ланч в коробці" 弁当 (bentō) – японський варіант, 便当 (biàndāng) – вживання в гоюй, 盒饭 (héfàn) – вживання в путунхуа; "такий, що був у використанні" 中古 (chūko) – японський варіант, 中古 (zhōnggǔ) – вживання в гоюй, 二手 (èrshǒu) – вживання в путунхуа. В той же час деякі японські запозичення базуються на японській фонетиці і транслітеровані китайськими ієрогліфами мають схожу вимову в гоюй: "настрій, почуття" 気持ち (kimochi) – вживання в японській мові, 奇蒙子 (qíméngzǐ) – вживання в гоюй; "тітонька" 老婆さん (obāsan) – вживання в японській мові, 欧巴桑 (ō-bá-sāng) – вживання в гоюй, "дядько" お爺さん (ojīsan) – вживання в японській мові, 欧吉桑 (ōjī-sāng) – вживання в гоюй, "мотоцикл" オートバイ (ōtobai) – вживання в японській мові, 欧多拜 (ōduōbài) – вживання в гоюй.

Проаналізувавши лексичні відмінності мови в різних стилях мовлення, ми дійшли висновку, що найбільше слів відрізняється в науково-технічному та суспільно-політичному стилях. Зумовлено це, в першу чергу, популяризацією мережі Інтернет та високим темпом розвитку інформаційних технологій і зокрема електроніки на Тайвані. Якщо ми розглянемо технічні терміни, то тут чітко простежуються англомовні запозичення комп'ютерної тематики, що мають різні варіанти як фонетичних запозичень [3, с. 143], так і калькування [3, с. 146] в путунхуа та гоюй. Проілюструємо це явище такими прикладами: блог – вживання в путунхуа 博客 (bókè), вживання в гоюй 部落格 (bùluògé); оптичний диск – вживання в путунхуа 光盘 (guāngpán), вживання в гоюй 光碟 (guāngdié); лазер – вживання в путунхуа 激光 (jīguāng), вживання в гоюй 雷射 (léishè).

Термінологія суспільно-політичного стилю путунхуа зазнала впливу комуністичної епохи. Цього впливу зовсім не помічаємо в тайванській соціально-політичній лексиці, адже джерело її формування було іншим. Розглянемо відмінності між гоюй та путунхуа в соціально-політичній термінології на прикладах: міліція – вживання в путунхуа 公安, вживання в гоюй 警察; опозиція – вживання в путунхуа 反革命 / 反动派, вживання в гоюй 在野党 / 反对党; Радянський союз – вживання в путунхуа 苏联, вживання в гоюй 苏俄。

Враховуючи особливості тайванської культури та історії, що розвивалися врозрив із комуністичним Китаєм, виникли слова, властиві лише для території проживання населення Тайваню. Це такі слова, як: 安亲班 ānqīnbān – класи для позашкільного навчання, які з'явилися вперше саме на Тайвані тому, що доросле працездатне населення Тайваню більшість часу проводить на роботі, в той час як діти знаходяться в таких класах до повернення з роботи батьків; 机车 jīche – мотоскутер, або дослівно "прилад-машина", найпоширеніший вид транспорту серед населення Тайваню.

Невелику частину лексики гоюй становлять неологізми та сленг, які також відрізняються від прийнятих варіантів в путунхуа. Проте в останні десятиліття простежується тенденція проникнення тайванських неологізмів і деяких сленгових виразів у постійний лексичний склад китайської мови. Найвиразніше це явище можуть проілюструвати такі приклади: 菜鸟 "новачок, простак" [7, с. 17], 飙车 [7, с. 14] "швидко їхати за кермом", 不赖 "непогано, добре" [7, с. 15]. Ці слова вже стали популярними в путунхуа та ввійшли в постійний лексичний фонд китайської мови.

Підсумовуючи викладене, можна зробити такі висновки. Проведений аналіз лексико-фонетичних відмінностей між путунхуа та гоюй охоплює різні сфери культурного життя китайськомовного населення. Актуальність цього дослідження пояснюється тим, що процес поповнення лексичного складу китайської мови останнім часом значно активізувався – китайська лексика постійно вбирає в себе нові терміни, сленг, неологізми та діалектизми, і вплив гоюй на сучасну китайську мову помітно зріс. Результати дослідження можуть стати початком для більш розширеного порівняння лексики трьох китайських мовних груп: путунхуа (континентальний Китай), гоюй (Тайвань) та хуаюй (Сінгапур). Виникнення ж розбіжностей між північчю та півднем китайської мовної спільноти є не лише лінгвістичною проблемою тому, що ці відмінності спричинені низкою культурно-історичних факторів.

Використані джерела

1. Алексахин А. Н. Диалект хакка. – М. : Наука, 1987. – 88 с.
2. Азаренко Ю. А. Основные направления деятельности гоминьдановского правительства в языковой политике в 1949-1989-х гг. // Вестник НГУ. Серия: история, филология. Т. 1. Вып. 2. Востоковедение. – Новосибирск, 2002. – С. 90–98.
3. Горелов В. И. Лексикология китайского языка : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2103 "Иностр. яз.". – М. : Просвещение, 1984. – 216 с.
4. Логопедичний словник-довідник / Упорядник О. В. Дмитрієва – Миколаїв : 2012. – 104 с.
5. О языке холо // Тайваньская панорама. – 2005. – № 1. – С. 15.
6. Солнцев В. М. Языки Юго-Восточной Азии / В. М. Солнцев // Проблемы морфологии, фонетики и фонологии. – М., 1970. – С. 11–19.
7. Щукин А. А. Справочник по новокитайскому сленгу / Сост. А. А. Щукин. Изд. 2-е, стереотип. – М. : Восток – Запад, 2005. – 120 с.
8. 台灣話大詞典 (Tâi-ôan-ōe tōa-sû-tián), ISBN 957-32-4078-5 "On-line Taiwanese/Mandarin Dictionary". – <http://www.tfode.com/>
9. 朱广祁. 港台用语与普通话新词手册, 上海辞书出版社, 2000. – 页 378.
10. 汉语新目标. 第1册 / "汉语新目标"编写委员会编著. 北京 : 教育科学出版社, 2004. – 页 248.
11. Kuo, Yun-Hsuan. New dialect formation : The case of Taiwanese Mandarin : Unpublished doctoral dissertation. – UK : University of Essex, 2005. – 222 p.

Кулиш О. В.

ОТЛИЧИЯ ТАЙВАНЬСКОГО ГОЮЙ И КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ПУТУНХУА: ЛЕКСИКО-ФОНЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Раскрыты культурно-исторические предпосылки возникновения различий между путунхуа и гоюй. Освещены основные факторы, которые способствовали формированию гоюй на Тайване и проанализированы основные различия в фонетике и лексике между путунхуа и гоюй. Аргументировано влияние сленга и неологизмов в гоюй и путунхуа.

Ключевые слова: путунхуа, гоюй, заимствования, неологизмы, диалект, еризация, аффрикаты, фрикативные, семантическая калька.

Kulish O. V.

DIFFERENCES BETWEEN TAIWANESE GUOYU AND MAINLAND MANDARIN: LEXICAL AND PHONETIC ASPECTS

Revealed in the article are the cultural and historic background of the emergence of differences between mandarin and goyu. Discovered here are the basic factors that stimulated formation of guoyu in Taiwan, and analyzed are the major differences in phonetics and vocabulary between mandarin and guoyu. Argued is the impact of slang and neologisms in guoyu and mandarin.

Key words: mandarin, guoyu, borrowings, neologisms, dialect, eryzation, affricate, fricative, semantic tracing.

Стаття надійшла до редакції 30.05.14